

nı engellemek için İslâm dini hakkında ile-ri sürdürdüğü ithamlara ve açıklanmasını istediği sorulara karşı *İslâm Dünyası* dergisinde yayımladığı cevaplardan oluşmuştur. 4. *Türk Tarihinde Vicdan Hürriyeti: Fatih Sultan Mehmed'in Bizans'taki "Intelligence Service"-i-Sayın Bay Hafız Ali Rıza Sağman'a Cevap* (İstanbul 1957). Ali Rıza Sağman tarafından kaleme alınan *İstanbul'un Fethi Hakkında Enteresan Bir Fetva* adlı broşürdeki (İstanbul 1957) görüşleri tenkit için hazırlanmıştır. 5. *Misyonerlerin Şahıslara, İş Yerlerine, Evlere Yolladıkları Broşüre Cevaptır* (İstanbul 1965). Dış kapakta adı *Hristiyan Broşürlerine Karşılık 1. Misyonerlik* şeklindedir. 6. *Başvekilin Nutku Münasebetiyle Hikmet Bayur'a Cevap* (İstanbul, ts.). 7. *Menderes'in Konuya Nutku ve Mekteplerde Din Dersleri* (İstanbul, ts.). Eşref Edip, Peyami Safa'nın neşrettiği *Türk Düşüncesi* dergisindeki "Dinde Reform" anketine verdiği cevabı Ali Fuat Başgil, Nurettin Topçu, İsmail Hami Danişmend ve Râif Ogan'ın kilerle birlikte *Dinde Reform* adlı eserde yayımlamıştır (İstanbul 1959).

Öğretmenlik ve idarecilik yaptığı sırada okullarda oynanmak üzere *Tehlike Karşısında* (İstanbul 1341), *Çilek* (İstanbul 1341), *Büyük-Küçük* (İstanbul 1341), *Mukaddes Ateş* (İstanbul 1341), *Haklı Yalan* (İstanbul 1341) adıyla küçük piyesler kaleme alan M. Râif Ogan, Harold Parfitt'den *Tatbikatlı İzci Muhtırası* adlı bir kitap çevirmiştir (İstanbul 1339). Ogan'ın, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde şarkiyatçı Alfred Guillaume'un 11-17 Mayıs 1953'te verdiği "Garpta İslâm Tetkikleri" başlıklı beş konferansındaki (*İslâm Tetkikleri*, I/1-IV, s. 119-145) yanıtlarını ve tarafgirliğini ortaya koymak için *İslâm Dünyası* dergisinde (III/63-73 [1953]) verdiği cevaplar ayrıca basılmıştır (Parlakışık, s. 27-28).

M. Râif Ogan'ın 28 Mart 1952'de ilk sayısını çıkardığı *İslâm Dünyası* adlı dergi 69. sayıya kadar ayda dört defa, daha sonra on beş günde bir on altı sayfa halinde yayımlanmıştır. Her sayısında imzalı veya imzasız birkaç yazı M. Râif Ogan'a ait olup eşi Fatma Ogan'ın da her sayıda yazısı bulunmaktadır. Diğer yazarlar arasında Ali Fuat Başgil, Hasan Basri Çantay, Ali Kemal Aksüt, Kâmil Miras, Ahmet Hamdi Akseki, Celâl Nuri İleri, Muzaffer Ozak gibi isimler yer almaktadır. Nurettin Topçu ve Mehmet Kaplan da *Komünizmle Mücadele* ve *Hareket* dergilerinden aktarılan yazılarıyla bu imzalara eklenebilir. Der-

ginin yayın politikası İslâm dininin ileriliği, çalışmayı, medeniyeti, ahlâkı destekleyen üstün bir din olduğunu anlatmak, İslâm dünyasından haberler vermek, İslâm dini-ne ve millî an'anelere açıktan veya gizlice saldıran her şahıs veya kurula cevap vermek şeklinde özetlenebilir. Nitekim dinî ve millî konularda yanlış fikirler ileri süren Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Bedevi Kurran, Yusuf Hikmet Bayur, Yusuf Ziya Yörükân, Kadırcan Kafılı, Halil Nimetullah Öztürk, General Cemil Conk, Nadir Nadi, Nurullah Ataç ve Tarabya metropoliti Yakovos'a karşı çoğu M. Râif Ogan tarafından kaleme alınmış seri yazılar dikkat çekmektedir. Bu tür yazıların en hacimlilerinden biri, 81. sayıdan başlayan ve 84-87. sayıların tamamını kapladıktan başka 88. sayı da devam eden Yakovos'u eleştiren yazılarıdır. Dergi 20 Ağustos 1954'te çıkan 97. sayının ardından Ogan'ın hapsedilmesi üzerine kapanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

M. Raif Ogan, *Türkiyedeki Masonluk İç Yüzü ve Sırları*, İstanbul 1951, arka kapak; a.mlf., *Fatih Sultan Mehmed'in Bizanstaki "Intelligence-Service"i*, İstanbul 1951, arka kapak; a.mlf., "Felsefe ve Kelâm Mevzuları: Sualler ve Cevaplar", *SR*, IX/209 (1955), s. 134; Osman Nebioğlu, *Türkiye'de Kim Kimdir?*, İstanbul 1958, s. 456; Özege, *Katalog*, I, 184, 231; III, 1219; IV, 1770, 1786; Hasan Duman, *Katalog*, s. 424; Ahmet Parlakışık, *Oryantalizmin Soruları*, İstanbul 1995, s. 27-28, 93-134; Eşref Edip, "Haberler", *SR*, IX/207 (1955), s. 110; "M. Raif Ogan'ın Yeni Eserleri", a.e., IX/224 (1956), s. 284; "Dinde Reformcular", a.e., XII (1956), s. 96; "Niçin Çıkıyoruz?", *İslâm Dünyası*, sy. 1, İstanbul 1952, s. 2; "Raif Ogan ile Mülakat", *Büyük Gazete*, sy. 10, İstanbul 30 Haziran 1976, s. 14; Ergun Göze, "Raif Ogan Merhum", *Tercüman*, İstanbul 13.02.2004.

MUSTAFA UZUN

OĞLAN ŞEYH

(bk. İSMÂİL MA'ŞUKİ).

OĞLANLAR ŞEYHİ

(bk. İBRÂHİM EFENDİ, Olanlar Şeyhi).

OĞLANLAR TEKKESİ

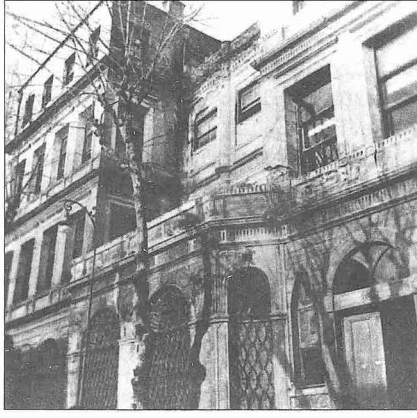
İstanbul Aksaray'da
XV. yüzyılda kurulmuş bir tekke.

Cerrahpaşa caddesiyle Millet caddesinin kavşağında Aksaray Karakolu'nun yanında bulunan yapı 1957'de Millet caddesinin açılması sırasında yıktırılmış, türbe, sebil ve çeşme yakınındaki Murad Paşa Camii'nin

avlusuna taşınmıştır. Kaynaklarda Cism-i Latîf, Gavsî, Oğlan Şeyh, Oğlan Şeyh İbrâhim Efendi, Olanlar, Şeyh İbrâhim Efendi ve Yakub Ağa Tekkesi adlarıyla da geçer. Tekke, Fâtih Sultan Mehmed döneminde 1453-1461 yılları arasında Sekbanbaşı Yakub Ağa tarafından kurulmuştur. 1546 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri*'nde aynı kişinin Beyazıt'ta inşa ettirdiği mescidden söz edilirken vakfettiği gayri menkuller sayılmakta, bu gelir kaynaklarından bir kısmının Aksaray'daki tekkesi için ayrıldığı belirtilmektedir. Ancak tekkenin ilk dönemine ait bilgilerin sınırlı olması sebebiyle bu kuruluşun XVII. yüzyılın başlarına kadar hangi tarikata bağlı bulunduğuna bilinmemektedir.

XVII. yüzyılın başlarında tekke Oğlanlar Şeyhi (Olanlar Şeyhi) İbrâhim Efendi tarafından yeniden canlandırılmıştır. İbrâhim Efendi, Aziz Mahmud Hüdâyî ve Abdülâhad Nûrî'den feyiz almakla birlikte ikinci devre Melâmîler'inden sayılır. *Dil-i Dâna* adlı eserinde Melâmî kutbu İdrîs-i Muhtefî ile görüşüğünü kaydeden İbrâhim Efendi dönemin tanınmış Melâmîler'inden Lâmekânî Hüseyin'in müntesiplerindendir. XVII. yüzyılın ilk yarısında Bayramî Melâmîliği'nin temsil edildiği Oğlanlar Tekkesi'nin bu tarihten itibaren hangi tarikata bağlandığı tesbit edilememekte, ancak XIX. yüzyılın başlarında Dede Efendi lakaplı bir şeyh tarafından Halvetiyye'nin Şâbâniyye koluna intikal ettirildiği bilinmektedir. 1871'de Mısır Hıdivi İsmâil Paşa'nın zevcesi Mehveş Hanımefendi'nin yeniden inşa ettirdiği tekke Kâdiriyye tarikatına bağlanarak meşihatında Şerif Ali Efendi, Hüsnü Efendi ve Meclis-i Meşâyih reislerinden Mustafa Saffet Efendi (Yetkin) (ö. 1950) bulunmuştur. Âyin günü XIX. yüzyılın ilk yarısına ait kaynaklarda çarşamba, 1889-1890 tarihli *Mecmûa-i Tekâyâ*'da perşembe olarak gösterilmekte, Dahiliye Nezâreti'nce hazırlanan 1301 (1883-84) tarihli istatistik cetvelinde tekkede on erkekle altı kadının ikamet ettiği belirtilmektedir.

Dört katlı kâgır bir yapı olan tekke dışarıdan yaklaşık 17 × 19,50 m. ölçüsündedir. Duvarları tuğla ile örülmüş, zemin katın cadde üzerindeki güney cephesinde türbe-sebil ile çeşmenin bulunduğu kesim mermerle kaplanmış, kırma çatısı alaturka kiremitlerle örtülmüştür. Zemin katın ekseninde güney yönünde türbe-sebil, bunun gerisinde tevhidhâne, bu bölümlerin doğusunda haremle çeşme, batısında selâmlık yer alır. Kare planlı (7 × 7 m.) tevhidhânenin girişi kuzey yönündeki küçük avluya açılır. Bu yönde kemerleri dört adet

Oğlanlar Tekkesi'nin yıkılmadan önceki durumunu gösteren bir fotoğraf (İstanbul Eski Eserler Encümeni Arşivi'nden)

sütunla bir duvar parçasına oturan bir son cemaat yeri revakı tasarlanmış, tevhidhânenin kuzey duvarının ortasına giriş, bunun yanlarına birer pencere yerleştirilmiştir. Diğer duvarlarda pencere bulunmamakta, ancak doğu ve batı duvarlarında karşı karşıya gelecek şekilde hareme ve selâmlığa geçit veren birer kapı, güney duvarının ekseninde de mihrap nişi yer almaktadır.

İçeriden 7 x 4,80 m. boyutlarındaki bölüm, Osmanlı mimarlığında özellikle XVII. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan türbe-sebil ilişkisinin XIX. yüzyıla ait ilginç bir örneğini oluşturmuş, Cerrahpaşa caddesine açılan sebil pencereleri aynı zamanda türbenin hâcet pencereleri olarak kullanılmıştır. Türbe-sebil caddeye (güneye) doğru köşeleri 45° pahlı bir çıkıntı yapmakta, bu çıkıntıda ikisi dar, ikisi geniş olmak üzere dört pencere sıralanmaktadır. Söz konusu pencereler arasında yuvarlak madalyonlar içinde Kâdirî tâclarının tepesinde bu tarikatın amblemi olarak kullanılan "Kâdirî gülleri" işlenmiştir. Kemerlerin üstünde üçüz yivlerin oluşturduğu bir silme bütün cephe boyunca uzanmaktadır. Yivli konsollarla ve rozetlerle bezeli olan saçak altı silmesinde altı adet mermer levhaya süslü hatla yazılmış bulunan manzum kitâbenin son mısraı ebcedle 1287 (1870) tarihini, ayrıca Mehveş Hanımefendi'nin adını vermektedir.

Tekkenin ilk bânisi olan Yâkub Ağa ile içlerinde Olanlar Şeyhi İbrâhim Efendi'nin de bulunduğu bazı şeyhlerin gömülü olduğu türbenin harem ve selâmlık girişindeki taşlıklara açılan iki kapısı vardı. Bu mekânın iç düzeni 1957'deki taşınma sı-

rasında özgünlüğünü yitirmiştir. Aslında kuzey kesiminde ikisi duvara gömülü olan dört adet dor başlıklı sütun sıralanmakta, bu sütunları birbirine ve duvarlara bağlayan yuvarlak kemerlerin arkasındaki bölüm beşik tonozla, pencerelerle kemer dizisi arasındaki kesim de tekne tonozla örtülü bulunmaktaydı.

Harem bölümünün yuvarlak kemerli ve lentolu girişi iki yandan neo-gotik üslûpta kemerleri olan dar ve uzun birer pencereyle kuşatılmış, lentoya bir Kâdirî gülü kabartması, kapının sövelerine de çeşitli semboller (hamse-i âl-i abâ, şeş cihet vb.) ifade etmesi muhtemel beş kolü yıldız kabartma işlenmiştir. Selâmlık kanadı da bunun eşi olan bir kapıyla donatılmış, ancak harem girişindeki bezemeler burada kullanılmamıştır. Tasarımlarıyla olduğu kadar cepheleriyle de Abdülaziz döneminin kâgir sivil mimarlığının kapsamına giren harem ve selâmlık bölümleri türbe-sebilin üzerinde geriye çekilmiş, bu mekânı yanlardan kuşatan kanatlar üçer katlı, cepheden geriye çekilen kesim ise iki katlı olarak tasarlanmıştır.

Çeşme yanlardan iyon başlıklı iki gömme sütunla kuşatılmış, sepet kulpu biçiminde bir kemerle taçlandırılmıştır. Kemerin altında 1291 (1874) tarihli ta'lik hatlı manzum kitâbe yer alır. Ayrıca kemerin üzerinde sülûs hatla aşağıdan yukarıya doğru önce "Hâfız Ahmed" imzalı ve 1291 (1874) tarihli bir hadis, ardından diğer bir ibare, sütunların üzerindeki çıkıntılı yüzeylerde soldaki "İhsan" imzalı birer âyet dikkati çeker.

Oğlanlar Tekkesi, çok katlı tasarımı ve özellikle Cerrahpaşa caddesi üzerindeki cephesiyle İstanbul'daki diğer geç dönem tarikat yapılarından ayrılmakta ve ilginç özellikler sergilemekteydi. Türbe-sebil bölümü, aynı yılda tamamlanmış olan Aksaray Vâlîde Camii yanındaki Pertevniyal Vâlîde Sultan Türbe-Sebili ile büyük benzerlik gösterir. Tekkenin cephesi ana hatlarıyla empire üslûbuna bağlanmakta, ancak harem kesiminde gözlenen neo-gotik sivri kemerler Abdülaziz döneminin eklektik zevkini yansıtmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü Arşivi, *Tekâyâ ve Zevâyâya Mahsus Defter* (E. H. Ayverdi'nin kısmen istinsah etmiş olduğu nüsha), 1341 (1925), nr. 57; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri* 953 (1546), s. 133, nr. 750; Melekpaşazâde Kadri Bey, *Hankahnâme*, Süleymaniye Ktp., Nuri Arlasez, nr. 36, 1833-1846 arası, vr. 7^a, nr. 174 (Çarşamba); Bandırmalızâde, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 7; *Mecmûa-i Cevâmî*, I, 12-13; Ayvansarayî, *Hadîkatü'l-cevâmî*, I, 128; *Âsitâne Tekkeleri*,

s. 14 (Çarşamba); *Bâb-ı Âlî Nezâret-i Umûr-ı Dâhiliye, Sicil Nûfus Idâre-i Umûmiyyesi, Dersâdet ve Bilâd-ı Selâse Nûfus-ı Millîsine Mahsus İstatistik Cetvelidir*, İstanbul 1301, s. 54; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Euliyâ* (haz. Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz), İstanbul 2006, II, 483-489; Abdülbâki [Gölpınarlı], *Melâmîlik ve Melâmîler*, İstanbul 1931, s. 90-113; Behçet Ünsal, "İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı", *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, İstanbul 1969, II, 18; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi III*, s. 496; a.e. IV, s. 547-548; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1987, I, 113; M. Baha Tanman, "Settings for the Veneration of Saints", *The Dervish Lodge: Architecture, Art and Sufism in Ottoman Turkey* (ed. R. Lifchez), Berkeley 1992, s. 141; a.mlf., "Un champ inexploré de l'architecture domestique ottomane: Les harems et les selamlıks des tekkes", *Actes des VI et VIIe congrès sur le corpus d'archéologie ottomane sur. Selsebils, minarets, mausolées et souks à l'époque ottomane*, Tunis 2005, s. 57, 70, fig. 24; a.mlf., "Oğlanlar Tekkesi", *DBİst.A*, VI, 123-124; Mustafa Özdamar, *Dersâdet Dergâhları*, İstanbul 1994, s. 131-132; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, İstanbul 2001, s. 326-334, 362, 515, 533; Atilla Çetin, "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *VD*, XIII (1981), s. 584; Ekrem Işın, "İbrahim Efendi (Olanlar Şeyhi)", *DBİst.A*, IV, 125.

M. BAHA TANMAN

OĞUL

"Ana babanın birinci dereceden erkek fûrûu" demek olan oğul kelimesinin Arapça karşılığı ibndir. Kur'ân-ı Kerîm'de, hadislerde ve fıkıh literatüründe ibn kelimesi bu anlamıyla sık sık geçer. Oğul ile anne arasındaki nesep ilişkisi onu doğurduğunun bilinmesiyle sabit olur. Oğul ile baba arasındaki nesep ilişkisinin sübûtu için evlilik içinde doğmuş olması gerekir; fâsid nikâh ve nikâh şüphesi de bu kapsamda sayılmıştır. Dolayısıyla gayri meşrû ilişkiden meydana gelen tabii (genetik) oğul hukuken oğul kabul edilmez; ancak çoğunluğa göre bu bağ evlenme engellerinin belirlenmesinde dikkate alınır; meselâ böyle bir erkek tabii babanın kız kardeşiyle evlenemez (bk. MUHARREMÂT; NESEP). Oğul ile ana baba arasındaki nesep ilişkisi bazı dinî ve ahlâkî hak ve vecibeler yanında (bk. ÇOCUK) aile, miras ve ceza hukukuyla ilgili birtakım özel hükümlere temel teşkil eder.

İslâm aile hukukunda oğulun öz annesi, üvey annesi ve sûtannesiyile, babanın da oğlunun eşiyle (gelini) evlenmesi haram olup bu kişiler arasında kesin evlenme engeli vardır (en-Nisâ 4/22-23). Bulûğ çağına ulaşmış kızın evlenmesinin velisinin iznine bağlı olup olmadığı hususunda farklı görüşler bulunurken bu durumdaki oğul-